

ЖИТИЈЕ И ПОДВИЗИ СВЕТОГ ВЕЛИКОМУЧЕНИКА СТЕФАНА ДЕЧАНСКОГ КРАЉА СРПСКОГ

вети Стефан Дечански беше син краља Милутина и отац цара Душана. Чедо побожне краљевске породице, Стефан од најранијег детињства би васпитан у хришћанској побожности. Но њему паде у део да у раним годинама својим преживи многе тешке невоље. У та времена у Србији биваху честе смутње и међусобице, а и ратови са непријатељима.

Непријатељи Православља Татари, покоривши православну Русију, устремеше се на друге словенске православне земље. Нарочито велика опасност стаде грозити словенским државама Балканског Полуострва од стране кримског хана Ногаја. Татарска војска, шиљана од Ногаја, опустоши Бугарску, па стаде упадати и у Србију. Бугарска на неко време паде под власт Татара; а такав удес претио је и Србији. Али српски краљ Милутин предузе одлучне мере. Пошто није био у стању да се војном силом одупре моћном татарском хану, он ступи с њим у преговоре, и спречи најезду Татара, али би принуђен да хану да као таоца свог десетогодишњег сина Стефана, и са њим неколико знатних српских велможа. Но Господ помагаше побожном дечаку краљевићу Стефану у његовим недаћама, јер се он сав беше предао помоћи свемилостивог Господа и ка њему јединоме гледаше. И ускоро међу Татарима избише међусобице које се завршише убиством Ногаја. Стефан искористи те смутње и након три године врати се у отаџбину.

Када постаде пунолетан Стефан би ожењен ћерком бугарског владара Маријом. И доби на управу Зету, једну од важних области ондашње Србије. Умиљат, добар, кротак, милосрдан према сиротињи, краљевић Стефан уживаше велику љубав и поштовање. Но Стефанова маћеха, друга супруга краља Милутина, Симонида, ћерка византијског цара Андроника Старијег, желећи да њен син Константин наследи престо, а не краљевић Стефан, њен пасторак, она стаде лукаво и вешто радити код краља Милутина да осцрни у његовим очима краљевића Стефана. При томе она се послужи чак и клеветом, како Стефан хоће да му отме престо.

У то време неки од српске властеле стадоше упозоравати Стефана на опасност која му прети, и саветоваху му да избегне ту опасност на тај начин што

би дигао устанак против оца, и отео му краљевску власт. На несрећу, неки од властеле, љути на сплетке против краљевића Стефана, отказаше послушност краљу. То би представљено краљу Милутину као да је у вези са завером његовог сина Стефана против њега. Краљ оде са војском у Зету, и угуши метеж. Стефан изађе пред оца са потпуном синовском покорношћу, и отац га у почетку прими лепо. Али потом присталице Симонидине толико пометоше доброга оца да он, не проверивши ствар како ваља, нареди да Стефана окована одведу у замак, у Скопској области, и тамо ослепе.

То би учињено. На Овчем пољу, где бејаше храм светог Николаја Чудотворца, Стефану бише извађене очи. Ослепљени Стефан осећаше страшне болове и крепљаше себе једино молитвом. Сву ноћ у страшним мукама скоро мртав, он пред зору мало заспа. И виде у сну ово: пред њим стоји диван светитељ у архијерејском одејању, лице му сија благодатном светлошћу, и он држи на свом десном длану оба његова извађена ока, и говори му: Не тугуј, Стефане! Ево твојих очију на моме длану”. И говорећи то он му показује оба ока. А Стефан као размишљајући, упита га: „А ко си ти, господине мој, што показујеш толико старање о мени?” А појављени одговори: „Ја сам Николај Мирликијски”. Пробудивши се од сна, страдалац смерним срцем узношаше благодарност Богу и Његовом угоднику. А осећаше и неко не мало олакшање болова.

Но гоњење Стефана не заврши се тиме. Краљ Милутин, под утицајем измишљене завере свога сина, желећи да осигура себе, протера Стефана из отаџбине и посла га на заточење у Цариград к своме тасту цару Андронику Старијем са два малолетна сина његова: Душаном и Душицом. Но и у изгнанству Бог не остави трпеливог страдалца Стефана. Истина, у Цариграду Стефан би лишен слободе. У почетку њему би дат засебан дворца, са потпуним издржавањем од цара, али му беше забрањено излазити из дворца. Потом Стефан би са своје двоје деце премештен у цариградски манастир Пантократора (=Сведржитеља) под надзор игумана без чије дозволе Стефан није смео никога примати нити с ким разговарати. Но дивни Стефан храбро подношаше тегобе заточења; и често говораше себи: Трпи Стефане! јер је Господ рекао: Трпљењем својим спашавајте душе своје (Лк. 21, 19). И не престајаше благодарити Бога, опомињући се речи светог Апостола: „И бивајте благодарни” (Кол. 3, 15). И често се мољаше и многа метанија прављаше. А када се манастирска братија скупљала на богослужење, он је први долазио и непомично стајао до краја службе, тако да су се његовој бодрости и ревности дивили и настојатељ и сва братија. Зато сви љубљаху Стефана и указиваху му пажњу. И често долажаху к њему на духовне разговоре. Све то не остаде непознато и самоме цару. Слушајући о похвалном живљењу заточеника, цар га је често призивао к себи у царски двор, разговарао с њим о душекорисним стварима, и заједно с њим обедовао.

У то време виспрени присталица Запада „началник акиндинатске јереси”, Варлаам, узбуђиваше Цариград својим схоластичким испадима о Таворској светлости. Блажени патријарх Атанасије осуди Варлаама на сабору, али препредени Варлаам нађе себи присталице на двору и узнемираваше престоницу. При једном разговору између цара и краљевића Стефана о душекорисним стварима и државним пословима, поведе се реч о јеретику Варлааму. Цар Андроник упита Стефана шта мисли о Варлааму. Стефан одговори: Царе, неправедно је и

недолично да ти, почаствован царским престолом и постављен од Христа за пастира тако великом стаду, држиш непријатеље Његове у своме граду; њих треба да одгониш као вукове који упропашћују душе, и да певаш са Давидом: Омрзних, Господе, оне који тебе мрзе (Пс. 138, 21).

Цар се удиви мудрим речима Божјега човека, и одмах заповеди да му Варлаама доведу свезана, и да се изагнају његови једномишљеници из царског града, и да их не примају градови и села његове државе. Но Варлаам, хитно обавештен о томе од једног дворјанина, свог једномишљеника, тајно се укрца у лађу и побеже у Рим. - И тако Бог саветом свога угодника очисти земљу народа свога од зловерних јеретика.

Таква бејаше Стефанова ревност за побожност, таква мржња према јеретицима, таква вера ка Христу. Од тада цар још више заволе љубитеља врлине Стефана, и још више му се дивљаше. Па не само цар и манастирска братија, него и патријарх и све свештенство, и сви знатни људи у Цариграду и велможе, веома љубљаху и уважаваху Стефана због његових врлина и мудрости. Он смерношћу и говором привлачаше срца свију; и нека благодат сијаше из лица његова; а љубав што беше у њему, све је привлачила к њему.

И он, пун пламеног христољубља, увек хиташе ка Божјој љубави, упражњавајући молитву, пост, смирење, слушање свештених књига, а сврх свега милостињу. Јер он милостиње не остављаше. Од онога што му цар даваше и они око цара, он мало остављаше себи, ради најпотребније потребе, а остало предаваше у руке игуману ради раздавања сиротињи.

Један велможа српски, стари познаник и поштовалац Стефанов, посла Стефану по поверљивом слози знатну количину злата, желећи да му олакша заточеничко злопаћење. Посланик предаде злато Стефану и испоручи поздрав са много пријатељских речи и лепих жеља од пошиљаоца. Стефан заблагодари добротвору, помоли се за њега Богу, па дозвола игумана и даде му све злато да га подели сиротињи. Игуман мољаше Стефана да бар један мали део злата задржи за своје потребе, али он одби говорећи да му је сам Бог досудио да живи у туђини и да га туђинци хране, зато послано злато треба дати онима који стварно оскудевају - сиротињи. Доносиоца пак са љубављу задржа код себе неко време, па га онда отпусти да се врати у отаџбину. При испраћају он са много суза захваљиваше свом пријатељу - добротвору, молећи доносиоца да му пренесе ову његову усрдну молбу: да ће њему бити радост и утеха, ако новац, који би убудуће наменио њему, разда тамошњој сиротињи.

При крају пете године заточења, за време бденија уочи светог Николе, Стефан стајаше на свом месту у Цркви, и скрушена срца мољаше се из дубине душе. А када за време читања светитељева житија и чудеса он седе у сто и задрема, њему се опет јави свети Никола и рече му: Сећаш ли се шта сам ти рекао када сам ти се прошли пут јавио? - Стефан паде на земљу и рече: Познајем да си ти велики светитељ Николај, али се не сећам шта си ми рекао. - Свети Никола му рече: Рекао сам ти да не тугујеш, јер су твоје очи у мојој руци, и показао сам ти их. - Стефан се стаде присећати тога, и припавши к ногама светитељевим, мољаше га да се смилује на њега. - Светитељ му рече: Што ти тада

обећах, ево сада сам дошао да испуним. - И осенивши крсним знамењем Стефана, дотаче се очију његових и рече: Господ наш Исус Христос, који слепоме од рођења подари вид, дарује и твојим очима њихов пређашњи вид. - И при тим речима светитељ постаде невидљив. А Стефан се престашен трже из сна; и дошавши себи стаде јасно видети као и раније. И узевши своју палицу, он изађе из цркве, као што је као слеп и до тада ходио, оде у келију, и павши на земљу он се дуго са сузама мољаше и узношаше благодарност Богу за своје исцељење. После дуге молитве, повезавши очи убрусом као раније, он се поново врати у цркву, и стајаше као и обично на свом месту. А утаји од свих чудо које се десило с њим, и нико не сазнаде да му је вид враћен, све до дана када Богу би угодно да га врати у отаџбину и постави за краља српског.

Не прође много дана после овог чудесног прогледања Стефановог, а његов млађи син, малолетни Душица, тешко се разболе, и за кратко време умре. Стефан то поднесе трпељиво, без роптања, понављајући речи блаженога Јова: „Господ даде, Господ узме” (Јов. 1, 21). А предајући гробу тело свога детета, он подиже руке к небу и рече: Теби Господе предајем своје дете. Благодарим и славим Твоје човекољубље, Промислитељу добри, што си изволео примити плод утробе моје који још није искусио зло.

После тога блажени Стефан проведе још две године у заточењу. Иако је он трпељиво и благодарно подносио своје изгнанство као крст, додељен му промислом Божјим, ипак је желео да се врати у своје отачаство. И са том жељом он пише дирљиво писмо у Хиландар, где се у то време налазио српски епископ, касније архиепископ Данило, према коме је раније Стефан свагда гајио љубав и пријатељство. У том писму он живим бојама описује своје паћење, и моли епископа Данила да заједно са својим светогорским великим старцима посредује пред његовим оцем, краљем Милутином, и издејствује му милост и повратак у отаџбину. Епископ Данило у Светој Гори сазва сабор чесних стараца, на коме с љубављу у Господу већаху о овој ствари. И решише те написаше молебна писма: једно краљу Милутину, а друго архиепископу Никодиму. И изабраше неке од тих чесних стараца да та писма однесу у Србију и посредују о повратку краљевог сина Стефана и унука Душана. Изасланици отпутоваше у Србију, и одоше преосвећеном архиепископу кир-Никодиму и предадоше му с усрдном молбом и љубављу оба писма. Преосвећени Никодим их пажљиво саслуша, и као ваистину муж добрих жеља и ревнитељ истините љубави, оде са њима христољубивом краљу, предаде му писмо и сам од све душе мољаше краља да услиши молбе свију њих. Красноречиво писмо и говори архиепископа Никодима и светогорских чесних стараца тронуше срце оца, и он им рече: Молбу вашу усвајам и заповедам да буде ваша воља у свему што се тиче мога сина.

У то време допутова у Србију из Цариграда као царев изасланик игуман манастира Пантократора, у коме провођаше своје заточење Стефан са сином. Овога игумана, човека мудрог и красноречивог, византијски цар Андроник посла к своме зету, српском краљу Милутину, да иште од њега војну помоћ против непријатеља грчког царства. Пошто краљ сврши преговоре о томе, он позва игумана к себи на разговор насамо, и стаде га распитивати о своме сину Стефану. Игуман подробно исприча оцу о врлинама, подвизима, трпљењу и мудрости његовог сина: и тврђаше да Стефан више вреди него све царске ризнице. И заврши

благочестиви игуман овим речима: Ако хоћеш послушати мене: врати с чашћу себи овога сина, који је виши од човечанске части.

Све то веома потресе краља Милутина. Поред тога недавно беше умрла његова ташта, Симонидина мајка, царица Ирина, главна виновница непријатељства оца према сину. Због свега тога краљ Милутин донесе одлуку да врати сина. И посла изасланство цару Андронику са молбом: да сина његова Стефана са унуком Душаном упути натраг у Србију. Цар се веома обрадова томе, јер беше заволео Стефана и високо га је ценио. И дозавши га себи, он се опрости са Стефаном, грлећи га са сузама и дарујући га богатим даровима. Но Стефан све те дарове даде манастиру у коме је провео године свога заточења. Сва братија манастирска са тугом, сузама и молитвама испратише Стефана, осећајући се као да се растају са душом.

Тако после осам година заточења у туђини, Стефан се врати у своје отачаство са својим поодраслим сином Душаном. Сусрет са оцем је био потресан. Син је пао пред ноге оцу, отац је са сузама грлио сина. И у љубави Христовој помири се отац са сином. И даде Стефану на управу Будимљанску област у Зети, а унука Душана остави код себе. Од тога времена богољубиви Стефан постаде већи у љубави Христовој, и храњаше се у души неком божанственом сладошћу, и имађаше добре наде у свему.

Након три године, 29. октобра 1320. године умре блажени краљ Милутин. Присталице маћехе Стефанове Симониде, изазваше метеж у корист њеног сина Константина, али већина српских велможа стаде на страну законитог наследника престола, старијег сина Стефана. И на Богојављење 1321. године Стефан би у Призрену у саборној цркви крунисан за краља од стране архиепископа Никодима и целог свештеног сабора српског. Заједно са оцем, по византијском обичају крунисан би на краљевство и његов син - „Стефан млади краљ”, коме беше име Душан. Стефан стаде владати под именом Уроша ИИИ. А пред крунисање Стефан скиде завој са очију, и свима би очигледно објављено и показано чудесно повраћење вида Стефану молитвеним посредовањем великог чудотворца светог Николе. И тако се сви уверише да Стефан види као и остали људи.

Међутим, брат Стефанов, син Симонидин, Константин, сабра војску већином од туђинаца, и крену против Стефана, захтевајући од њега да му уступи краљевски престо. Стефан са своје стране скупи војску и крену у сусрет Константину. Али пре но што је дошло до битке, Стефан упути брату писмо, молећи га да не ратује против своје отаџбине. У писму Стефан писаше Константину: „Стефан по милости Божјој краљ Срба, веома жељеном брату наше моћи Константину жели здравље. Чуо си шта се догодило са мном по промишљању Бога који све удешава на добро. Помилован Богом, постављен сам за краља отачком наслеђу, да народом владам страхом Божјим и правдом, по примеру предака. Зато престани са оним што си подузео; дођи да се видимо; прими друго место у краљевини као други син, а не ратуј са туђинима против свога отачаства; пространа је земља наша, има у њој доста места и за мене и за тебе. Ја нисам Кајин братоубица, већ друг братољубивом Јосифу. Речима Јосифовим говорим теби: Не бој се, ја сам Божји. Ви сте мислили зло по мене, али је Бог мислио добро по мене (1 Мојс. 50,20)”. - Међутим Константин не хте да прихвати позив љубави,

него крену на Стефана и сукоби се са његовом војском. У жестокој битци сам Константин би убијен, а његови људи пређоше Стефану.

Против Стефана устаде са намером да му отме престо и његов брат од стрица Владислав, син Сремског краља Драгутина, брата Милутинова. Али се и ова побуна заврши добро по Стефана: Владислав би приморан да се покори Стефану, када увиде да Србија није за њега већ против њега. - А краљ Стефан, уколико му Бог више помагаше, он утолико биваше све смиренији и смиренији; често постелеу своју квасше сузама, не само ноћу него и сваког дана савест своју умиваше сузама, називајући себе црвом а не човеком, и сматрајући себе земљом и пепелом. У краља Стефана све одисаше страхом Божјим и побожношћу; и владаше он мудро и богоугодно, човекољубиво и богољубиво.

После смрти своје прве супруге, бугарске принцезе, краљ Стефан је још двапут ступао у брак: са Бланком, ћерком Филипа Тарентског, херцога Ахајског; и после смрти ове друге жене, са Маријом, ћерком солунског намесника Јована Палеолога.

У мирно време краљ Стефан се стараше о благостању својих поданика и о Цркви, јер сијаше врлинама као сунце. Он потврђиваше пређашње повеле; стараше се о чистоти вере и уништењу јереси у границама своје државе. Један савременик пише о њему ово: „Господ га изабра и прослави за отаџбину, као звезду светлу и јарку; он утврди отачаство своје; освоји многе градове и области; развеја непријатеље своје. Он посла сина свога против безбожних и нечастивих бабуна. Он Божјом помоћу однесе победу над њима”. - Бабунима су се називали богумили, опасни јеретици, који су живели у планинском крају Бабуни, код Прилепа, и одонуд чинили разбојничке нападе на православне.

Под краљем Стефаном Србија је не мало година уживала потпуни мир; није било унутрашњих метежа ни ратова са суседима. Благодестиви краљ Стефан бавио се делима добротворства и подизањем и украшавањем храмова Божјих, како у свом отачаству тако и ван његових граница. Међутим при крају његовог краљевства букну жестоки рат са суседним једноверним Бугарским царством. За Милутинова краљевања у Србији, Бугарска, раздирана унутрашњим метежима и разоравана упадима, беше знатно ослабила и није се могла равнати по моћи са Србијом. Када видински деспод Михаил постаде бугарским царем, он уједини разједињене бугарске области, и притом жељаше да поврати неке градове које Србија беше заузела. А кад ојача, цар Михаил нанесе горку увреду краљу Стефану. Ожењен рођеном сестром Стефановом, ћерком краља Милутина Недом, цар Михаил без икаквог разлога отера од себе своју жену Неду са малим сином Стефаном, затвори је у манастир, а ожени се Теодором, сестром претендента на византијски престо Андроника Млађег, удовицом бугарског цара Светослава. Непријатељство између два суседна владара би још више појачано тиме што српски краљ држаше страну законитог византијског цара Андроника Старијег, који српског краља Стефана беше заволео још за време његовог заточеништва у Цариграду; бугарски пак цар Михаил зближи се са супарником Андроника Старијег, његовим унуком Андроником Млађим, коме и пође за руком да отме царски престо своме деди. Андроник Млађи и Михаил бугарски

склопише одбрамбени и нападни савез против Србије. И ова два савезника решише да једновремено нападну Србију у 1330. години.

Краљ Стефан је знао за ове припреме, па се и сам постепено спремаше за одбрану отаџбине, снабдевајући се оружјем и војском. У то време Стефанов син Душан беше већ потпуно зрео човек и помагаше оцу у војним припремама.

Бугарски цар Михаил крену у ратни поход на Србију у лето 1330. године. Његова је војска бројала осамдесет хиљада људи; у њој беше врло много најамних Татара и Молдована. У то исто време, према договору, на Србију крену са својом војском и византијски цар Андроник Млађи. Војска у њега беше мала. Он распореди своју војску дуж јужне границе Србије, и одлучи да не чини никакав напад док не види чиме ће се завршити бугарски судар са Србима.

Обавештен о свему, краљ Стефан, желећи као хришћанин да избегне крвопролиће, упути писмо бугарскоме цару молећи га да одустане од проливања крви. У том писму он писаше: „Зашто си кренуо да погибији излажеш бугарски и српски народ? Што је Богом даровано теби, то ти имаш у својим рукама, и буди задовољан тиме, а туђе не жели, не жели оно што је Бог даровао другима. Ако си пак толико ратоборан, онда иди у рат против иновераца, а не на Христове људе, чији сам по благодати Христовој пастир, који те ничим није увредио. Помисли, колико се крви има пролити, колико мајки уцвелити, колика телеса са обе стране бити изложена птицама и зверима за храну? Опомени се, колико ће одговарати Богу онај који их је погубио! Остави нас на миру. Сам владајући оним што теби припада, врати се к својима. Јер они који желе да отму туђе, изгубиће и своје. Тако суди Свевидеће око.”

Прочитавши писмо, цар Михаил се страховито разјари, и претећи Стефану одговори осионо: „Ако сутра, када сунце гране, српски краљ не дође к мени и не падне покорно преда мном, да ногу непобедиве моћи наше ставим на његов врат, онда ћу наредити да га са срамом доведу везана и предаћу га најстрашнијој смрти.”

Кад краљ Стефан чу овакву поруку, уздахну и рече: Господ ми је помоћник; не бојим се. Шта ће ми учинити човек? Слободно ћу гледати у непријатеље своје (Пс. 117, 6-7). И дозаввши војводе заповеди им да уреде војску и спреме за борбу. А сам остаде у своме шатору, и сву ноћ проведе у молитви. Сутрадан изађе из шатора озарена лица, повери војску своме сину Душану, и говораше им: Идите, децо, у име Христово; нека се изврши Његов праведни суд. Будите храбри! У Светом Писму пише: Једни на бојним колима, други на коњима, а ми именован Господа Бога нашега (Пс. 19, 8). Нека се не устраши срце ваше гледајући на множину наших противника. Уздам се у Господа, да ће он и сада, као некада, послати анђела Свог, да сруши гордељивца пред вама. Јер Бог се супроти гордима, а смиренима даје благодат (1 Пет. 5, 5).

Оваквим својим богомудрим речима краљ удахну у срце свима неку божанску силу, и посла их у борбу. А сам, оставши у шатору, паде лицем на земљу и ронећи сузе мољаше се Богу, дародавцу сваке победе. Војска пак српска, предвођена хтабрим краљевим сином Душаном, крену на Бугаре, и код Велбужда се војске сукобише. Настаде страховита битка, у којој Душан показа пример

личне храбрости. Бугарска војска би разбијена и пометена, и даде се у бекство. И сам цар Михаил наже бегати, али га српски војници ухватише, приведоше Душану, и ту му би одсечена глава. После овог пораза, сва се војска предаде Србима.

Битка код Велбужда одиграла се у суботу 28. јула. Сутрадан, у недељу, краљу Стефану свечано би показан ратни плен: оружје, скупочене царске хаљине и заробљене бугарске велможе. Када ове велможе угледаше леш убијеног цара Михаила, они молише краља Стефана, и краљ нареди да се убијени бугарски цар са свима почастима сахрани у српском Нагоричанском манастиру светог Георгија, задужбини краља Милутина.

Пошто узнесе благодарност Господу Богу за даровану победу, краљ Стефан извести о томе своју супругу Марију и српског архиепископа Данила са целим српским сабором овом посланицом: „Нека се зна да помоћу Божјом и молитвеним посредовањем светог господина нашег, преподобног Симеона и светитеља Саве, и молитвама вашим, заузимањем и укрепљењем и силом Светог Духа наоружаван и штићен, ја, српски краљ, са милим сином нашим Душаном, и са нашим војницима, децом мога отачаства, победих у битци код Велбужда на нашем земљишту; и самог цара убих и велико богатство и сјај њихов узех помоћу Божјом. Радујући се због овога, узнесите дужну хвалу Богу. А ми крећемо на далеки пут у Бугарску земљу”.

И краљ Стефан, заједно са својим сином, праћен заробљеним бугарским велможама, крену у Бугарску да заведе поредак. У сусрет њему изиђоше велможе, који беху остали управљајући градовима и покрајинама; на челу њиховом налазаше се Бјелаур, брат убијеног цара Михаила. У име целе Бугарске они нуђаху да буду под влашћу српског владара, и беху готови на стапање Бугарске и Србије у једну државу. Но Стефан то не хтеде. Његова је жеља била да на бугарски престо доведе своју увређену и осрамоћену сестру Неду са њеним сином Стефаном. Зато упути нарочито изасланство к сестри у манастир, у коме беше затворена, позивајући је да заједно са сином дође у бугарску престоницу Трново. Када она дође са сином, краљ Стефан објави бугарским велможама, да се он лично одриче од бугарског престола, а поставља за бугарског цара сина своје сестре Стефана(Шишмана ИИ), кога су они дужни слушати, док сваки од њих може остати на својој ранијој дужности.

По повратку из Бугарске, краљ Стефан са сином Душаном убрзо крену са војском на границе Јужне Србије, да казни византијског цара за савез са Михаилом бугарским. Овај поход је трајао недељу дана. Али цар Андроник и не сачека долазак Стефана и његове војске, већ побеже са својом војском. Срби казнише Андроника: одузеше од Византије градове: Велес, Просек, Штип, Трешту и Добрун. Пошто поставише у њима војводе, обе војсковође се вратише: краљ у свој двор Неродимље, а син у Скадар.

После победа над спољним непријатељима, краљ Стефан се сав предаде добротворним делима, подизању и украшавању храмова Божјих, и другим богоугодним прегнућима, која су свагда сачињавала радост његовог живота. Ревностан љубитељ православних светиња, не само у свом оточаству него и ван

њега, христољубиви краљ је и раније, а нарочито сада, слао раскошне и богате дарове у Јерусалим и сву Свету Земљу, у Египат и Александрију, на Синај, у Тесалију, у Цариград, особито у тамошњи манастир Пантократора. Изузетно богате дарове он је слао Светој Гори Атонској, посебно славној лаври Хиландару.

Сви ранији српски владари преци краља Стефана, градили су задужбине. Тако и свети краљ Стефан одлучи да сагради храм Господу Христу из благодарности за сва добра дела која му је дао, нарочито после победе над Бугарима. За саветника и сарадника у овом подухвату он узео свог српског архиепископа Данила, кога је веома уважавао и волео. Са њим и најприснијим велможама он изабра дивно место Дечане, на реци Бистрици што се улива у Бели Дрим, три сата хода од Пећи. Тај избор благослови епископ Данило, и освети место. И одмах се приступи грађењу манастира.

Богољубиви краљ позва уметнике и мајсторе из свих крајева своје простране краљевине. И поче се са радом. Сам краљ пребиваше ту у шатору, и надгледаше послове. На огромном простору, измереном за манастир, најпре се унаоколо подиже тврђава са високим бедемима и кулама на њима; са јужне стране налазаше се манастирска капија, и на њој највиша кула. Са унутрашње стране на зидовима бедема унаоколо беше начињене келије за монахе, као нека птичја гнезда. Би саграђена и огромна трпезарија, нарочито уметнички украшена. Начињена би кујна и пекара. За игумана би подигнуто посебно великољепно здање. Но изузетна пажња и главна брига би посвећена грађењу величанственог храма Вазнесења Господња усред манастирског дворишта унутар тврђаве. Огроман храм би сазидан од разнобојног тесаног мермера, украшен изврсном резбаријом, мермерним стубовима и сводовима чудесне уметности и лепоте. И споља цео храм беше састављен од веома дивног мермера црвеног и белог, али тако уметнички спојеног, да се добија утисак да је лице целог храма један камен. У свему и по свему би подигнут чудесан и величанствен богодоличан храм.

Величанствености и красоти спољашњег изгледа храма одговарала је и унутрашња украшеност храма: све од тесаног камена, злата и другог скупоценог материјала. Храм би богато снабдевен црквеним богослужбеним потребама, златним и сребрним сасудима, скупоценим одежама, украшеним бисером и драгим камењем, свиленим тканинама.

Завршивши грађење и украшење богодоличног храма и манастира, богољубиви краљ Стефан одреди за настројатеља равноангелног по животу испосника Арсенија. И храм би свечано освећен сабором српског духовништва, на челу са архиепископом Данилом. А за издржавање манастира краљ повељама својим поклони манастиру многа имања у разним местима своје простране краљевине.

Осим малог олтара с јужне стране великог олтара у част свог покровитеља и заштитника светитеља Николаја, свети краљ подиже затим посебну цркву светом Николају изван манастира у близини, за свагдашње слављење овог светог оца.

Свети краљ Стефан Дечански увек се одликовао љубављу према сиротињи и жалостивошћу према јадницима, а сада се он свом душом предаде тој врсти брига и старања. На три километра од Дечанске обитељи он подиже посебан манастир за неговање болесника, богаља и престарелих из целе његове краљевине. Огромна одељења ове богоугодне установе беху снабдевена креветима и свима осталим потребама. Сабрана би многобројна братија за неговање јадних страдалника. Сам краљ је често посећивао овај манастир. За њега беше радост помагати тим јадницима. Некада се појављивао тамо као краљ, и тешио те паћенике; а некад је долазио као прерушени војник и делио богату милостињу. Жалостиве душе, он је често грлио те страдалнике и са сузама их целивао. И ову установу краљ је богато издржавао својим огромним прилозима. Из свих крајева Србије тамо су се стицали болесни и богаљи. И једни су, по оздрављењу, уступали место другим болесницима, а многи су остајали ту до краја свог паћеничког живота.

На кратко време пред смрт, светом краљу се јави у сну његов свагдашњи заштитник и помоћник, свети Николај Чудотворац, и рече му: „Стефане, припремај се за одлазак, јер ћеш убрзо предстати Господу”. - Пробудивши се од сна, он се са сузама радосницама баци на земљу и благодараше Бога и весника доброга пресељења. Јер је чезнуо да се ослободи земаљске вреве и ка Христу отиде. Затим дозвола настојатеља манастира, напред поменутог Арсенија, предаде му много злата, и рече му: „Часни оче, мој живот се ближи крају, узми ово злато и чувај га за манастирске потребе.” - Онда му даде друго злато за потребе оних блажених страдалаца. И од тада он све ноћи до часа молитвеног правила провођаше ходећи по граду и делећи милостињу невољнима.

Но кончина светог краља Дечанског би мученичка, јер он пострада од свог сина Душана. Душан је владао Зетом. Себичне велможе, које су служиле код њега, стадоше га наговарати да оцу отме престо и постане краљем целе Србије. Они плашаху Душана да ће он доживети да буде ослепљен, као што и његов отац би ослепљен од његовог деде Милутина. Душан поверова њиховим клеветам, и у његовој области диже се побуна против краља - оца.

Свети краљ предузе мирне мере да утиша побуну, и после дугих преговора он се виде са сином, који обећа да неће предузимати ништа против њега. Али велможе су друго мислили и друго желели. Они стадоше говорити Душану да му отац спрема замку, и да ће га погубити. Верујући томе, Душан науми да бежи из отачаства у туђину, али му велможе не дозволише, и поново наговараху Душана да сврши са оцем.

После састанка са сином, свети Стефан живљаше мирно час у једном час у другом замку, посвећујући се делима добротворства, и не предузимајући никакве мере за своју безбедност. У време када се он налазаше у усамљеном планинском замку Петричу, близу Неродимља, изненада наиђоше тамо зетске велможе са Душаном на челу, опколише замак и ухватише светог краља са целом породицом. Душан нареди те краља одвезоше у далеки усамљени и неприступачни замак Звечан, а жену и децу у друго место.

Но тиме се ствар оконча. Одлука би донесена да краљ Стефан буде погубљен. По наређењу Душана, у Звечан бише упућени неки од најповерљивијих људи његових, и они удавише светога краља у замку, 11. новембра 1331. године.

И тако свети краљ сконча мученички. Блажену душу његову свети анђели Божји прихватише и Господу Христу узнесоше. А многострадално чесно тело светог Мученика би доведено у задужбину светога краља, манастир Дечане, и свечано сахрањено у цркви Вазнесења Господњег у гробници коју свети краљ за живота свог беше себи начинио. И тако он као неко сунце, телом зађе под земљу. Говорило се онда да је свети краљ умро природном смрћу, али су убрзо сви дознали истину и гледали на покојнога краља као на Мученика.

Након седам година епископу манастира Дечани јави се у сну неки необичан и неисказаном светлошћу озарен човек и нареди да извади из земље тело покојног краља страдалца Стефана. - Епископ у страху исприча своје виђење игуману. Опрезни игуман успокоји епископа, уверивши га да је то обичан сан. Но после неколико дана епископу се понови исто то виђење. И епископ опет извести игумана. Најзад, трећи пут тајанствени човек се јави не само епископу него и игуману, строго им наредивши да ураде што им заповеда. Тада игуман извести о томе архиепископа. Архиепископ сазва архијерејски сабор, и црквени клир, и са њиме дође у Дечане. После молепствија отворише гроб краља Стефана, и из њега се по целом храму, а и око храма, разли диван миомир; и сви угледаше нетљене мошти светог Мученика. Тада се догодоше чуда: слепац један једва се кроз народ проби до светих моштију, и када лице своје положи на груди светитељеве, прогледа. И многи други: хроми, неми и глуви, исцељиваху се, дотичући се са вером светих моштију светога краља.

Како тада, тако кроз векове све до сада, свето тело светога краља и данас потпуно цело почива у кивоту пред иконостасом у чудесном храму манастира Дечана, и чини чудеса неизбројна, исцељујући не само православне него и иноверце. Таква је милост, такво човекољубље, христовносног и христољубивог краља српског, светог Стефана Дечанског, чијим богопријатним молитвама нека Господ благи и нас грешне помене у Царству Своме. Амин!¹

¹ Архимандрит Др Јустин Поповић, *Z i t i j a S v e t i h y a n o v e m b a r*, стр. 266-288, © Манастир Ђелије, Београд 1977.